

הלכות תשעה באב סימן תקמט תקנ

כג באר הגולה

כ הוספות שם
הורמבין בספר
גורת הקדם

דברים הרעים שארעו (ג) בהם: ב [א] אף-על-גב דקתיב בקרא 'בחודש הרביעי בתשעה לחודש הקדמה העיר', אין מתעניין (ג) (ד) בתשעה בו אלא ביי"ז בו, מפני שאף-על-פי שפראשונה הקדמה בתשעה בו, כיון שפאשנה הקדמה ביי"ז בו, תקנו להתענות ביי"ז בו, משום דחרבן בית שני קמיר לן:

תקנ הבהל שיש בין תשעה באב ליתר צומות, ובו ד' סעיפים:

א **הפל תיכים להתענות ארבע צומות הללו (א) ואסור לפרץ גדר: הגה (ב) *מיהו, (ג) עברות ומיעיקות שמצטערות הרבה (ד) *אין להתענות (הגהות מיימיני והמניר פ"ה), ואפלו אין מצטערות אין מחיבות להתענות, (ה) אלא שנגזר (ו) להחמיר. ורקא בגי צומות, אכל בתשעה באב מחיבות להשלים (כדלקמן סימן תקנד סעיף ה): ב *צומות הללו חוץ מתשעה באב (ג) (ד) [א] מתרים ברחיצה

א רמב"ן בספר תורה
הקדם טור ושאר
פוסקים ב הוספות
בסוף פרק קמא
הפסגות ושאר
פוסקים

שערי תשובה

[א] אף ע"ג דקתיב כ"ו. ע"ג כמ"ו שאין מקדשין להקנה קדם שבת נחמו כ"ו. ואנו נהגין כמ"ו בסימן ח"י וסק"ו בשם הארי"ל ו"ל לקב"ש בטורא"י ט"ב, וכן בשבתי"ב ח"ב סימן י"א שיהיה נהג לטעם ימי קדם, והבאתי בש"ת שם. וכן לקמן סימן תקמ"א כ"ה שכתב לבשר ללבושה כ"ו, ובר"י סימן תקמ"א כ"ה שכתב להקנה ללבושה כ"ו, וכן ד"מ בשם מהר"ל, אחר שכתב ואכל פ"י בבת"ש יש לו להתענות בה"ב, וכתב בא"י דקשות ה"י בכותב ע"מ צ"ח להשלים אחר שגזר. בפליחות ל"ו קמחו "תתקף דתשעה באב" ו"ה"ה הוא שגזר תפוסה וצ"ל "תקבל" כפ"א. והוא צ"ש שתוב כי לקחה ט"ז ה' מפלים בק"ה מאת"ה, ומתרוץ מלת "בראש" הוא הק"ח. כמ"ש והשיב [את] אטבו בראשו. ע"ש: [ב] מתרים. עב"ט. ועין בפמ"א ח"ב סימן מט מ"ש לפרץ קשת הש"י מאי וי"א דרבי כ"י ונפ"ש דברי תוס' א"א דב"ש לע"ל, וע"ש שכתב ש"ל ש"י ש"י ג' צונן וי"א כ"י בחי' חזקת חזק אכ"ו, וכ"כ האחרונים שכתב: נפש חתיר בו, ע"ש. וכן משפ"ץ ח"ב סימן רמ"א בארץ פנה. וכתב מח"ב בשם ורע"א: אינו יכול להתענות בגי צומות חוץ מסי"ב, אין צריך הפרה, ע"ש:

באר הלכה

* הכל תיכים וכו'. תינקת בת י"ב שנים ויום אחד ותינוק בן י"ג שנה ויום אחד תיכים (התענות) ולא קדם לכן, ואף שלא הביאו שמי שעזרת תיכים¹⁶ [פ"ג בשם א"ר]: * מיהו עברות ומיעיקות וכו'. ע"ג לקמן בסימן תרפ"ב בה"ה לענין פסגות אסור, והוא הדין לענין כ"א כ"ב עינים אם מצטערות הרבה, ולענין אפ"ש דחמור וי"ה¹⁷, הדין דקבר רעו אפ"ל פל: ישראל להתענות בק"ה צומות, הו' תהו' ליה פסגות חוב"ב, ולא הו' אלא לענין עברות ומיעיקות שחלקו פנה לכתחלה, וכדמוכח בגמרא דלא הו' דקבר אלא לענין תשעה באב שמתענות ומשלימות בו. אמנם בקובץ שעל הרק"ב פ"ב: כמ"מ שראיתי בקמ"ק דש"ל הפא"ן מהר"י ע"ה ד"ל להקל בזה אף בשאר פסגות, והכל לפי ראות עינים, עד כאן לשוננו: * אין להתענות. ע"ג בא"ה רבה בשם מ"ש שיקרעו אחר"כ, ותילה מהא דלקמן סימן תרפ"ו והמצינן בבאר הג"א שם נראה דאין ראיה משם לענינו, וגם לא מצאתי לשתדלתי לשים אחרון שפ"ק דברי הא"ה רבה פנה:

שלא להתענות בהג' צומות הרשות כגון, פתח הפוסקים דע"ש פ"ב רצו וקבלו צליהן כלל: ישראל מדוד הו' ואסור לפרץ גדר: (ב) מיהו וכו'. דבשעה שרצו וקבלו צליהן להתענות (ב) הקלו לכתחלה צליהן: (ג) עברות ומיעיקות¹⁸ וכו'. ומקפ"א דשבת מקרי משעה שהכר סגור, כדקמ"א לן לענין וסחות, ומכל מקום אפ"ש דאפ"ל לאחר ארבעים יום ליצינת הנלד נמי הנה לה בכלל מצבת לענין זה אם מרגשת צער, אכל בקציר מהכי נראה דהו"א לה ככל הנשים לכל דבר, אם לא שמצטערות הרבה¹⁹, ואם מרגשת חלשה, (ג) אין להחמיר בה כלל²⁰ [מור וקיעה, ע"י"ש]: (ד) אין להתענות²¹, וכל-שכן אם הוא חולה שאין בו סכנה, כדאי פ"ט מלהתענות²² (ג) ואסור לו להחמיר על עצמו²³: (ה) אלא שנהגו להחמיר²⁴, ואם הם חלושות, נראה דאין להם להחמיר²⁵, (ד) ומכל מקום אף הצי"ד לאכל לא יתענג עצמו בקשר וכו', וכן כפי מה שצ"ח²⁶, וכן הקטנים שיש להם דעת להתאבל, אף-על-גב שאין מחיבת לחנ"כ (ה) אפ"ל בן י"ב שנה²⁷ ואפ"ל בתענית שעות, מכל מקום ראוי לתקמ"ס²⁸ שלא יאכלו (ו) וכן כ"ד קיום הגוף²⁹ להם ומים או שאר מאכל פשוט לפי התינוק, כ"י שיתאבלו עם הצבור: ב (ו) מתרים ברחיצה וכו'. דבשעה שרצו וקבלו צליהם לצום בכל הארבע פסגות הנ"ל (ו) לא קבלו עליהם שיהיו בחמר תענית-צבור בתשעה באב³⁰, לפי שאין ר"ב הצבור יכולין לעמד בה. (ח) ובעל-נפש חמיר (ט) בכלן כמו בתשעה באב, אלא שאם חל ליל טבילה יקום עונתו³¹, וגם פגיעלת הסנדל לא יחמיר משום חוב"א ואפ"ל, (י) וכן אם חל עש"ה בטבת בערב-שבת אין להחמיר ברחיצה

שער הצי"ד

(ז) אלה וז"א: (ח) רמב"ן. ועין מגד"ק בהם מה שכתב לענין בעל-נפש, ועין פתיחת-שיבה שפסק עליו: (ב) פוסקים: (ג) כי בראשית ימי עבודת הצדק חלוש ביותר ועמו או סוף כל מסעו כדאי וקפ"ן עם המעברות, לפיכך הטקל נשכר בלי ספק [שם בטור"ק]: (א) תיר"א, וכן לענין עברות ומיעיקות שמצטערות הרבה גם-כן אסורות להתענות³² [שם]: (ד) אחרונים: (ה) תיר"א: (ו) ממגד"ק בהם ותי"א: (ז) פוסקים: (ח) אחרונים. ועין בעשרת-קנים שכתב דע"ש אין נהגין לרחוץ בגי צומות, וכתב פרי-מנחת דב"ק פתח, אכל בצונן יש לומר דשרי בגי צומות, והוא הדין פניו ורגליו פתחין יש לו"ר דשרי: (ט) דהאיך נא מצוי גזרות מן עובדי-גוילים, ואם-כן חל צצ"ס החייב על הגי צומות כמו על תשעה באב לפי דברי הרמב"ן, וגם הנ"ל כבארנו מסכים לרבי הרמב"ן. ועין בא"ה רבה בשם הש"ה דבעל-נפש צריך להפסיק גם מבעוד יום: (י) ב"ח ואל"ה רבה:



מילואים הלכות תשעה באב סימן תקמט תקנ המשך מעמוד קודם

מאידך, בשורת דברי מלכיאל (ח"ה סי' קל) כתב שלעמן תשעה באב כיון שיש סבורים שעיקר התענית הוא בעשרה באב, ודאי שקטן שהגדיל באותו יום חייב לצום, וגם לגבי צום שבעה עשר בתמוז, דעתו שיש להסתפק שהצום ביום ראשון אינו תשלומין, אלא שבשנים שהצום היה אמור לחול בשבת, עיקר תקנת הצום היתה ליום זה, ולכן מי שהגדיל באותו יום חייב לצום. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' עב אות ב' וח"ו סי' ע) לגבי תשעה באב, שתקנת התענית בשנה כזו היא ביום ראשון, ולכן מי שהגדיל ביום זה חייב להתענות. ודעת המרי"ש אלישיב (הלכות חג בתג הלכות ומנהגי בין המצרים פ"ח ה"ג) שאפילו אם נאמר שהצום ביום ראשון הוא תשלומין ליום הקודם, מ"מ כיון שכל הציבור מתענים ביום ראשון והוא כבר גדול ביום זה, אסור לו לפחד מן הציבור בתעניתם, אלא אם כן הוא כחוש וחלוש. שאז בצירוף דעת הפוסקים (המובאים לעיל) שמקילים שאינו חייב לצום, ובצירוף זה שצום נדחה הוא קל יותר, יש להקל לו. וראה עוד בספר הלכות חג בתג (שם).

16) אמנם במשני"ב לקמן (סי' תרט"ו סי' יג) כתב בשם המג"א ושאר אחרונים (ראה שעה"צ שם (סי' יד)). שבת י"ב וכן י"ג שאין להם שתי שערות, אין צריכים להתענות בתענית שחן רק מדרבנן. ובשורת שבט הלוי (ח"ו סי' קכב) כתב שכוונת הפמ"ג המובא בבבלי היא שחייבים על פי המנהג, אבל על פי דין פטורים, וכמו שכתב המג"א (סי' תרט"ו סי' ג). וסיים, שלכן רק אם הוא מאד בריא יעשה כהפמ"ג. אבל אי אפשר לחייבו כלל.

וכאופן אחר אפשר לומר (וכן כתב לדונא הח"י אדם כלל כו סוף סי"א). שלקמן מדובר כשבדק ולא מצא להם שערות, ולכן בתעניות שמן התורה חייבים להתענות, כי חוששים שמא היו להם תשורת, מה שאין כן בתעניות מדרבנן שאין חוששין לכך. אבל כאן מדובר כשלא בדקו אם יש להם, ולכן כתב שהי"ב להתענות, אף על פי שלא ידעו שהביאו שתי שערות (הגרש"י ומהר"א) (ובשורת שבט הלוי (שם) כתב שמסתימת הדברים לא משמע כן).

[ביה"ל ד"ה מיהו]

הַלְעֵנְנִי אֶקְשֶׁר דָּמָמִי יוֹתֵר¹⁷.

17) אך לענין מי שנחלה בכחיו מאור עיניו, כתב הרד"ק תורה (סי' תקמט סי' ב) שדאי יש להקל שלא יתענה, מיהו שאם יתענה יש בזה סנה לעין. והוסיף, שכמו כן פשוט להקל בכל כאב עינים באופן שיש בו חשש סכנה לעין.

ותענית שנדחת, כתב הש"י חמד (פאת השדה מערכת בין המצרים סי' א אות יג) שהיא קלה יותר מתענית אסתר, ושכן הסכים המהר"ש (ולפיכך בתענית שנדחת דאי יש להקל לכואבי עינים אם מצטערם הרבה, כמו שכתב הרמ"א לענין תענית אסתר, ולתלמידי חכמים יש להקל בכאב עינים אפילו בלא מצטער הרבה, לפי שהתענית מניקה לו גורם ביטול תורה. וראה שם כיצד יתנהג לענין פירעון התענית).

[משנ"ב סי' ו]

תְּשֻׁעָה פָּאָב¹⁸ וכו', אֶלֶּא שְׂאָם חַל לֵיל טְבִילָה יָקִים עֵינָיו¹⁹.

18) אך לגבי עישון טיטון [טבק]. כתב לקמן (סי' תקנ"ד סי' ח) שאין לעשן בכל הארבע תעניות. וראה שם שאפשר להקל בזה למי שדחוק ומתגל בכך ביותר.

19) ויש ללמד מזה, שאם חל ליל הצום במצאי שבת, שלא יחמיר להתחיל תעניתו מהלילה, שהרי בכך יבטל את מצות מלכה מלכה שחובה מדין הגמרא ונפסק בשו"ע (הלכות ומנהגי בין המצרים פ"א ה"ג 8).

אברהם מהד"ב יו"ד סי' קצ"ד סי' יג) שלדעת השר"ח אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ע"ד) הסובר שיש איסור לזר לידה, מחמת סכנה לילדה (אם לא במקום שלדעת הרופאים יש סכנה לחכות ללידה בזמנה). יתכן שיש להחזיר למעוברת שלא לצום (אפילו בתשעה באב) ואפילו בחדש התשיעי להריונה, כיון שהצום עלול להביאה לידי סכנה. מאידך, דעתו של (הליכות שלמה שם ארחות הלכה הע' ו) שקשה לקבוע שיש איסור בזירוז לידה (אך כמובן כשאין בו צורך אין לעשות זאת). ולכן לא היקל כל כך בזה.

ומינקת שמחמת הצום יחמט חלבה, ראה מה שכתבנו בה"ע הקודמת.

11) ומינקת שאוכלת בשאר הצומות, מבהיר בשו"ע לקמן (סי' תקנ"ד סי' ה) שלא תאכל אלא כפי הצורך לקיום הולד (ולא כפי הצורך לה עצמה).

12) ומה שנופץ בכמה מקומות שמוציאים את הקטן להתענות ולהשלים בשלושת הצומות הסמוכים לעת היותו בר מצוה, כתב בספר הליכות שלמה (תעניות פ"ג דבר הלכה אות ו ארחות הלכה הע' ו) שדעת הגר"ש איערבך לא היתה נוחה מזה, ואמר שאין לזה מקור כלל ואין לזה תוקף של מנהג, והורה אף למי שנהגו כך בבית אבותיו, שלא ירגילו להתענות. והוסיף, שדי במה שמאחרים את אכילתו בכמה שעות.

13) ומאידך גל נחשב הקטן שיש לו דעת להתאבל שאז ראוי לחנכו בכך, בקיצור שלי"ה (מסכת תענית [תשי"ד] עמ' רא) כתב על דברי המג"א (שהם המקור לדברי המשני"ב) שהיינו מיל עשר שנים, או בעתים שלומדים היטב (אף בפחות מעשר שנים). שאז מסתבר שיש בהם דעת להתאבל על ירושלים, וכעין זה דעת הגר"ג קרליץ (קרא עלי מועד פ"ה סי' ו) לענין המבורר בדברי המשני"ב לקמן (סי' תקנ"א סי' ט) שאין לחת לחינתק שיש בו דעת להתאבל לשתות אח כוס ההבדלה, שילד שמתק נמא עם תוס' מן הסתם יודע להתאבל על ירושלים. ולענין האיסור לגדולים לספר את הקטנים כימי בין המצרים (ראה שו"ע לקמן סי' תקנ"א סי' ד). ביאר המשני"ב שם (סי' פא) שאחד הטעמים לכך הוא משום הינוך הקטנים, וכתב בשעה"צ שם (סי' צא) שגיל החינוך הוא שש שנים נאם כן משמע שמגיל זה יש בקטן דעת להתאבל. מאידך, דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קלה) שאפשר לתת לקטן עד גיל י"ג לשתות את יין ההבדלה, וביאר זאת הגר"ח קניבסקי (קרא עלי מועד שם) שבזמננו גם בגיל שלש עשרה עדיין אין יודעים להתאבל על ירושלים. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תקנ"א סי' ע).

14) ולמעשה הביא הגר"ש איערבך (הליכות שלמה תעניות פ"ג ארחות הלכה הע' יו) שהיום לא נהגו להאכיל את הקטנים רק לחם ומים, אלא מאכילים אותם כדרכם (וכבר הביא מנהג זה הרד"ק תורה בשם הרבני יוסף (סי' תקמט סי' א)).

[ביה"ל ד"ה הכל חיבים]

תְּבִים לְהַתְעַנֹּת¹⁵ וכו', וְאָן שְׂאָל הִבְיאוּ שְׂמֵי שְׁעָרוֹת תְּבִים¹⁶.

15) ובצום שנדחה, והגדיל הקטן באותו יום, כגון צום י"ז בתמוז שחל בשבת ונדחה ליום ראשון וכיום זה הגדיל הקטן, כתב בשו"ת אבני נזר (ארו"ח סי' תכ) שאינו מתענה, כיון שהתענית ביום ראשון היא תשלומין לתענית שהיתה צריכה לחיות בשבת, ומאחר שאינו חייב בעיקר התענית אינו חייב בתשלומיה. וכן כתב בשו"ת מהר"ש (ח"ג סי' שסג) לגבי קטן שהגדיל בעשרה באב שחל ביום ראשון, שמעיקר הדין הוא פטור מלהתענות, אך הוסיף שמי"מ כיון שהיה חייב להתענות עוד קודם שהגדיל מחמת דין חינוך [כן דעתו], אכן מסתימת דברי המשני"ב (כאן סי' ד) משמע שאין דין חינוך בתעניות, אין לפטור (וראה להלן) מה שנקט בשו"ת שבט הלוי ברעת המהר"ש.



הלכות תשעה באב סימן תקנא

וכיבדו ונעילת הסנדל ותשמיש המטה. (ז) ואין צריך להפסיק בהם מבעוד יום: ג (א) (ח) יקל ארבעה צומות הללו אם חלו להיות בשבת (ט) נדחין לאחר השבת: הגה (י) ואם חלו (ז) (ח) בערב שבת, קורים (יא) בשבת ומנחה יצטלו (כ"א). ואם יש חפה ביום המעניית בערב שבת, נוהגין להתפלל מנחה ולקרות יצטלו (יב) ואחר-כך עושין (ס) החפה (וצנן לציל סימן רמט סעיף ד אם משלימין התענית): ד' וישבת קרם לצום מכריו שליח צבור הצום, חוץ מתשעה באב וצום פפור וצום פורים, וסימנך 'אכ"ף עליו פיהו' (ומנחה ג' שאכננים שלא להכריז שום אחר מהם):

ג משנה גולה ה וקרוי רש"י שם וכן כתב רמב"ם בפני ד מהלכות תענית ד אספקרוב * דין עבדות המניקה קבילות סימן תפד (תרו ותיח)

תקנא דיני שבוש שחל תשעה באב להיות בתוכה, ובו י"ח סעיפים:

א משנכנס אב (א) ממעטין (ב) בשמחה. יוברי-ישאל דאית לה דינא בהדי נכרי, (ג) (ב) לשתימט מנחה, דריע מנחה: הגה מילה שהיא מראש-חדש עד תשעה באב, נוהגין שהמילה (א) [ג] (ג) ובעל-ביתה

א משנה תענית כ"ו ב מיקרא רוב שפא שם כ"ט

שערי תשובה

[ז] קע"ש. עבתי. וען גדי-אפרים מ"ש ביה לענן אטירת ענו: [ז] ובעל-ביתה. עבתי. וען גממ"א ח"ג סימן לו שהשיג על הכהנים וקח שאין לדין כולל אב חזר לגמול, ודין לאיך נקרא ולא כתב אסור, ויל דקסוף על מ"ש להחזיר ללבש לבנים היה לצלם בן שמונים לגמול לפי שירש שלו הוא, וקמח"ב סבב בשם שרית זכריאשת שעומו אב"ר תפירת וליבשת לבנים כשביע שחל ט"ב בתוכה, והשיג על הפמ"א וכתב רמ"א לא יהיה רק מנ"ח שבת אבל לא לבנים כו', אך בשם בריהויה קטב לגמול המספיק ולהחזיר לבנים, ע"ש כמח"ב א"ת ה. וצנן בשו"ת אור נצחם סימן י' שכתב: ט"ב ביום א' והמילה ביום ה' שלפניו כיון שאין שבוש שחל ט"ב נאין אסור מדין דנקרא, יש להחזיר לפיכך ובעל-בית להספיק לכבוד השבת, וען כפמ"א שם שהשיג על הכהנים שהיו מ"ש ביום י' וצנן שבוש עשו לצלם מאי על תפירת הראש, דיא, הקני על גלות עפרנים, וכן דר"ט לא חזרו לגמול וכן בלבוש כו'; וכתבם השיג עליו, שגרי הכהנים כ"ה: וען כ"ש באר-מגולה, ובמח"ב שם ביריד קטב שם שד"מ לא חזרו לגמול, ואולי דאעפ"ה קאי כו', וקב"ט שם ה"א דברי הלבוש וקטב שגבאיהו הקשה ע"ז שהו"ל לומר חלולתם כו', ע"ש. וצנן בא"ר וא"ו שפ"ש הענין בה"ט אלא שהשמיט מ"ש שם וכה דסימן שצנן ביר"ד קאי אעפ"ה לפי שהר"ה קטוב לבתי. וע"ש בא"ר חו"ט הקים שבוש שקל ט"ב יש להחזיר מספר ג"כ, ואם חל בשבת וקשה, עקר המוסקים שאין לו דין שבוש שחל ט"ב, ע"ש (וע"ש כפמ"א וקטב לטעון כ"ה המסגה שהאכלים הם שו"מכרים להכניס לתוך האכל שם, שהשיג כתב שאין להחזיר לאכל שם, וכתב שהקולין יש להם על מי שישמכו, אב"ר הרא"ש פרק החולין כו', וא"ר דשאר אכלים נהנו לאסור מ"מ שישמכין משיב"י להו פצחה נכח כו' לך נהנו להלך, ע"ש

באר היטב

מאשמו, מ"א. ועליו כר"ח"ה המנהג לאסור מפני כבוד השבת מסר, כ"ח: (ג) פל. לאו דוקא, דלעולם אין עשירה בטבת וחוץ לשבת, כמ"ש סימן תכה ס"ב: (ד) קע"ש. וא"א לחלל בע"ש אלא עשירה בטבת ואז אין אוקרים ודורים במנחה, עמ"ש סימן ת"ו: (ט) התפיה. ואסור התקן לשמות מכוס של ברכה מבני-גונוהין לחינוקה, ע"ש תקס"ב ס"ב, מ"א. וכן קשחל בתוך שבת ימי החפה ושלום תעניתו, אבל יארצ"ט אי"צ להתענות חוץ שבעת ימי החפה אם נשא בחוליה או בחזר אלקמה, מצאתי בעשרת זקנים. וען כמ"א סימן תקנ"ט ט"ק י"א: (ב) בשמחה. פי' שאין שמחה קלל כמ"ש בתוספות פ"ק דתענית דף ה ע"ב: (ג) לשמחה. עד ר"ח אלול, ר"ח, וכ"מ בגמרא. וען בהשוכה שבת-יעקב ח"ג סימן לה: (א) ובעל-בית. קטב מ"א: נראה דוקא אותו שתופס התינוק על ברכיו בשעת המילה, אבל המכניס והמוציא התינוק אינו בכלל זה, וכ"ש קטב שחל ט"ב שמדקא אסור ללבש לבנים ולא שרי אלא להתופס התינוק, עכ"ל. וען ביר"ד סימן שצנן ג מ"ש. ומדלא כתב נ"י שמתוך גמול משמע דאסור, וכתב אי"ו שהורה לו קטב דאכל חוץ שלשים לא יתקן עשירה אם יש מהלך אחר וכן לא יגמול חוץ שלשים כסילה, ע"כ. ורמ"א קטב ביר"ד סימן שצנן ט"ג דמסר לגמול, וצ"ע, וע"ש

ע"ש ובמדינתנו נוהגים להחמיר בברי' ש"י, רק בשם קרובים הם פ"ששטין בתוך המנהג כמ"ל שפ"ה מ"ג המנהג הכללי, ומכ"ש באב"ל על אב"י ועל אמו או אשת על מצלה

משנה ברורה

בתמין מפני כבוד השבת: (ז) ואין צריך וכו' מבעוד יום. כמו הקשעה באב, אלא מתח ב"הם באכילה ושתיה בלילה²⁰⁰: ג (ח) כל ארבעה צומות. כל' לאו דוקא, דלעולם אין עשירה בטבת חל בשבת²⁰¹, כמו שכתב סימן תכה סעיף ב: (ט) נדחין לאחר השבת, ולא ק"ם, (כ) דאקדומי פ"עניתא לא מקדמין: (י) ואם חלו בערב שבת, היא לשנא גמ"בן לאו דוקא, (יג) דכל הארבעה צומות גמ"בן אי אקשר לחלל בערב שבת, לפי הקביעות הטבא"ר לעיל בסימן תכה, פי אם עשירה בטבת בלכ"ד: (יא) בשבתית ומנחה יצטלו²⁰², והוא הדין (יב) דאמר השליח צבור יצננו בין גואלי לירופא, (יד) אבל אין אוקרים ודורים ונפילת-אפים במנחה לפי שהיא ערב שבת²⁰³, ומשעם זה (טו) אין לעשות בערב שבת יום-פורקטין²⁰⁴ באם ראש-החודש בשבת, פי אם ביום חמישי שלפניו, לפי שאין לומר סליחות גם ודו"ס בערב שבת במנחה:

שער הציון

(א) גמרא: (ב) גמרא-אברהם: (ג) ד"אפרים: (ד) גמרא-אברהם ושי"א: (טו) עשירה-זקנים: (טז) גמרא-אברהם: (יז) אש"ל-אברהם, וכן מבאר אצלנו באריכות לקמן בסימן תקנ"ט סעיף ט במשנה ברורה ובשער-הציון שם, ע"ש: (יח) ע"ש: (יט) אהרונים: (כ) הנה בתוספות מנ"י שם לענין תענית-צבור שגורזין בשביל מטה, אכן מהזכחת התוספות שם דאי לאו הכי מאי ש"ף מעוט, אינה שער יש, מוכח שהוא הדין לענינו. אכן באמת הוא רק לשיטת התוספות דע"ש, אבל להתוספות דפרק החולין דף מג עמוד א דחולקים על זה וזכירא להו דאפילו לגמול ערכי חפה דהוא שמחה גמ"בן שרי מראש-חדש אב והלאה, וקא דאפ"ר קמשיטין במשא ומתן הוא שימעט משה שדרכו לנהג בשאר המינים, אס"בן אפשר דהוא חייב לענין מה דאפ"ר קמשיטין בשמחה: הוא גמ"בן קעין זה: (כ) גמרא-אברהם בשם רבנן. ומה שכתבתי 'ועל-פנים' (כו) הוא סגורבן נתנאל בפרק ד דמוכח מזה הקדוש ר"י עד אחר תשעה באב: (א) גמרא-אברהם. ובספר אליה נכה מצד דגם הסכנים והמוציא הוא לנה כבעל-בית:



הַלְבוּת תְּשֻׁעָה בְּאֵב סִימָן תִּקְנָא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

אַלָּא סָטֵר בְּאֵיכָלָה וְשִׁחְיָה בְּלִילָה⁽²⁰⁾.

20) ומה שכתב הא"ר (סי' תקסג ס"ק א) ח"ל "מצאתי שלא יאכל בלילה יותר מהרגיל שלו, דאו לא יועיל לו התענית", דעת הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים כאן ס"ק יד) שמאחר שהמשנ"ב לא העתיק את דברי הא"ר, אין צורך להחמיר בזה.

ולערוך חתונה בליל תענית עשרה בטבת, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תעניות פ"ג ס"א וארחות הלכה הע' ו) שאין ראוי לעשות כן אם לא בשעת הרחוק [אך בליל תענית אסתר אפשר]. ואף ביחס לסעודת שבע ברכות, דעתו (שם דבר הלכה אות א) שאין נכון כל כך לקיימה בליל התענית, שהרי כתב השע"י (ס"ק ט) שבעל נפש יחמיר בכל העניינים כבר מהלילה. מאידך, בשו"ת אבן ישראל (להגרי"י פ"ש, ח"ו ס"ו ב) כתב שמותר לערוך חופה בליל תענית עשרה בטבת, רק הסתפק האם יהיה מותר לעשות גם ריקודים ומחולות [אכן, בספר שערי נחמה (עמ' טו) אשרי האיש פס"ז אות ב) הביא בשם הגר"ש אלישיב שאפשר לכתחילה לערוך נישואין בליל עשרה בטבת, ואפשר לנגן בכלי שיר בסעודה. וכן משמעות דברי השו"ת אגרות משה שהבאנו לקמן (סי' תקנ"א ס"ק יח). שדן אם לאסור לערוך נישואין בליל שבעה עשר בתמוז רק מחמת שר"י בין המצרים מתחילים כבר מלילה זו].

ולענין עריכת חתונה בליל שבעה עשר בתמוז, ראה מה שכתבנו לקמן (סי' תקנ"א ס"ק יח).

ולענין אם מותר לשאת נשים [בלא סעודה] בשאר התעניות, ראה מה שכתבנו להלן (סי' יב).

[משנ"ב ס"ק ח]

דלְעוֹלָם אֵין צְעָרָה בְּטַבְּתָא חַל בְּשִׁבְתָּא⁽²¹⁾.

21) אך אם אכן היה חל בשבת, הביא הגר"ח סולוביצ'יק (הידושי הגר"ח [סטנסל] אות מד) בשם הבה"ג שהיה חובה לצום בשבת [ואף על פי שבשאר הצומות כשחלים בשבת דחים את הצום ליום ראשון]. וביאר הגר"ח את דבריו, שדאי כשאי אפשר לדחות את התענית מותר להתענות גם בשבת, כמו שמצאנו שמתענים תענית הלום. ולכן בשאר הצומות שנקבעו מחמת המאורע, נקבע זמנם לחדש שבו ארעו כמבואר בפסקים, ואפשר לדחות את התענית למחרת. מה שאין כן בעשרה בטבת שבו הזכר בכתוב [ראה יחזקאל מ"ד ב] שהתחלת המצור היתה בעצם היום הזה [של עשרה בטבת], ולכן אי אפשר לדחותו ליום אחר גם כשחל בשבת [וראה בב"י שהביא כדעת הבה"ג בשם האבודרהם, ובדבריו רמז לביאור הגר"ח הנ"ל. אך ראה מנחת חינוך (מצדה שא אות ו) שכתב שגם צום עשרה בטבת זמנו בכל חודש טבת. והדעת תורה הביא שרשיי (מגילה ה, א ד"ה אבל) כתב שגם צום עשרה בטבת שחל בשבת נדחה למחרת, וצ"ח לשר"י שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ג ס"י קעט) שדן בדבריו].

[משנ"ב ס"ק יא]

בְּשִׁבְתָּא וּמְקָתָהּ יוֹחֵלִי⁽²²⁾ יכר, לְפִי שֶׁהוּא עָרְבֵי שְׁבֻתָּא⁽²³⁾ וכר, אֵין לְעִשׂוֹת בְּעָרְבֵי שְׁבֻתָּא יוֹסֵף פְּסוּדֵי קָשָׁן⁽²⁴⁾.

22) ואף כשחלה התענית בשני או בהמישי, כתב לקמן (סי' תקסו

ס"ק ז) שנודחית הקריאה הקבועה וקורים 'יחל'.

23) ולענין אמירת 'אבינו מלכנו', כתב לקמן (סי' תר"ד ס"ק ה) לענין שנה שחל בה יום כפור בשבת [שאין אומרים בה 'אבינו מלכנו']. שאומרים 'אבינו מלכנו' בערב יום כפור שחרית, שמי"מ במנחה לא יאמרו כיון שהוא ערב שבת.

24) ובפ"ט דין יום כיפור קטן, ראה לעיל (סי' ת"ז ס"ק ד) ובמה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק יב]

מכוס של בְּרַכָּה⁽²⁵⁾ וכר, לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת אַחֲרֵיכֶם⁽²⁶⁾ וכר, שְׁבֻעַת יְמֵי הַחֲפָה וְשָׁלִים מְצַנְתִּי⁽²⁷⁾.

25) משמעות דברי הרמ"א שמותר לשאת נשים בשאר התעניות, וכן מובא בתוס' (עירובין מ, ב ד"ה דילמא) שהיה מעשה בחופה בעשרה בטבת שנתנו לחינוך לשתות. אמנם, בשו"ת פרי השדה (ח"ד סי' סב) כתב שאין לישא נשים בשאר תעניות, מהמת דברי הפ"ג (סי' תקנ"א א"א ס"ק ז) שיום התענית דינו כמו מראש חודש אב עד תשעה באב. והוסיף, שמה שכתבו התוספות שהיו נישואין בעשרה בטבת, צריך לומר שזה היה באלמן שנשא אלמנה שאין בזה שמחה כל כך.

ולענין עריכת חתונה בליל התענית, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' ז).

26) אמנם, בשע"י לקמן (סי' תרפ"ו ס"ק טו) מצדד שבשאר תעניות שנודחו [חוץ מתשעה באב] יש להקל לבעל ברית ולחנות בזמם חופתו, שאינם צריכים לצום כלל. ויותר פרוט על ענין זה, ראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' תקמ"ט ס"א ד"ה חיבים).

27) ולענין תענית נדחה בשבעת ימי המשתה, ראה מה שכתב בשע"י לקמן (סי' תקנ"ט ס"ק לד) ובביה"ל שם (סי' ד"ה נדחה). ומה שכתבנו בשע"י שם.

סִימָן תִּקְנָא

דִּינֵי שְׁבֻעַת שְׁחַל תְּשֻׁעָה בְּאֵב לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ

[משנ"ב ס"ק א]

שְׁאֵין שְׂמַחִין בּוּ בְּלִילָה⁽¹⁾.

1) ועד מתי יש למעט בשמחה, מהמסבא בשו"ע להלן (סי' ב) שיש למעט במשא ומתן ובבנין של שמחה רק עד לאחר תשעה באב, משמע שדין זה של ממעטין בשמחה הוא רק עד לאחר תשעה באב, וכן כתב הקרבן נתנאל (תענית פ"ד אות ה) שדין זה נהוג רק עד לאחר תשעה באב. אכן, לענין דיון שיש להימנע מלהתרויח עם נכרי בימים אלו, הביא במשנ"ב להלן (סי' ב) שתי דעות אם יש להימנע עד ראש חודש אלול, או עד אחר תשעה באב. והב"ח החיים (סי' א) הביא בשם הנחמד למראה (ח"ב דף ר"ז עמוד א) שיש למעט בשמחה גם ביום י' באב. והוסיף בשם ה"פ"ה ל"ב, שמי שנוהר שלא לשמוח באותם עשרה ימים, וזכה לעשרה דברים [המנויים בשמות רבה פרשה טו אות כ] שנתה הקבי"ה לחדש לעתיד לבא.

ולענין מיעוט השמחה מ"ז בתמוז עד ראש חודש אב, ראה להלן (סי' טו) ומה שכתבנו שם.

